

Ана Одоровић, мастер*

William Domnarski, *Richard Posner*, Oxford University Press, New York 2016, 293.

Да ли је место приказу једне биографије у стручном правном часопису? Није ли то књижевно, а не научно штиво? Нису ли биографије резервисане за уметнике, писце, научнике и државнике, често коју деценију или век након њихове смрти? Књига Вилијама Домнарског је неубичајена биографија у мери у којој је Ричард Познер крајње атипичан судија Апелационог суда Седмог округа у Чикагу. Најцитиранији правник свих времена задужио је право и правну науку са преко три хиљаде правних мишљења, педесет књига и пет стотина чланака. Ипак, како књига сведочи, Познер за себе сматра да није био створен за право.

Мноштвом детаља прикупљених из различитих писаних извора, али и интеракције са Познером лично и бројним личностима из његовог окружења, ова биографија нуди непристрасан и свеобухватан опис његове личности, развојног пута и стваралаштва. И више од тога. У мери у којој је „фаустовска“ жеља за знањем Познера одвела у истраживање невероватно широког спектра тема, књига дотиче многа занимљива питања којима се бавио као судија, као професор на Универзитету у Чикагу (*University of Chicago*), али и као јавни интелектуалац који је често учествовао у важним друштвеним дебатама у Сједињеним Америчким Државама. Сасвим очекивано, незаобилазан део биографије приказује његов утицај на развој економске анализе права као дисциплине и њену примену у пракси америчких судова. Друге препознатљиве Познерове сфере интересовања којима се у књизи посвећује посебна пажња обухватају критику правосуђа, интерпретацију права и образовање правника. Као и у свакој другој биографији, теме и догађаји приказани су хронолошки, међутим, с обзиром на свестраност Познерове личности, Домнарски се одлучио

* Ауторка је асистенткиња Правног факултета Универзитета у Београду, *ana.odorovic@ius.bg.ac.rs*.

да сваку епоху организује у неколико целина које се односе на посебне сфере његовог професионалног живота.

У првом делу књиге подробно је описано првих тридесет година Познеровог живота: период детињства, формалног образовања и првог радног искуства. У том делу читалац сазнаје да Познер, који ће касније постати бескромпромисни класични либерал, потиче из imuћне породице комунистичких уверења, која је била у прилици да му омогући похађање квалитетних школа. Сведоци те епохе Познеровог живота описују га као „занесеног учитеља геометрије“, скромног и одмерених манира. Већ са шеснаест година уписује се на студије енглеске књижевности на Јејлу, што ће трајно обележити његов потоњи рад као правника, који, према сопственим речима, захтева исти вид маштовитости и дубине. Ипак, Познер истиче да су студије права на Харварду биле највредније образовање које је стекао у животу. Иако је ту као студент остварио вансеријске резултате, његов бунтован карактер утицао је на то да му по завршетку студија не буде понуђено место предавача. Уместо тога, Познер је започео правничку каријеру као приправник у Врховном суду, а затим „се тражио“ у пословима при Федералној трговинској комисији (*Federal Trade Commission*) и у једној реномираној адвокатској канцеларији. Заједничко свим тим пословима било је то што је „морао да брани ставове у које често сам није веровао“. Жеља за независношћу коначно је определила његову одлуку да се окрене истраживачком позиву.

Иако је своју академску каријеру започео на Стенфорду (*Stanford University*), Познер врло брзо прелази на Чикаго, где је провео свој академски радни век. Ту је имао прилику да сарађује са неким од највећих економиста тог времена: Ароном Дајректором, Роналдом Коузом, Џорџом Штиглером и Геријем Бекером, који су имали одлучујући утицај на његово интересовање за економску анализу права. Њихов утицај је заправо био толико снажан да је све што је Познер радио на Чикагу, према речима Домнарског, у крајњој инстанци било усмерено на развијање те дисциплине и помагање другима да овладају њеним језиком. За Познера економски метод није представљао апстрактну теорију одвојену од стварности већ, напротив, практично оруђе за разумевање и унапређивање правног система. Сматрао је да студије права уче будуће правнике двома важним вештинама – да идентификују правна питања и да предвиде како ће судови одговорити на питања која се нису појавила у претходних сто сличних случајева, у чему економска анализа заузима важно место. Његова основна премиса да је логика правног резонавања у основи економска била је, међутим, страна бројним академским правницима који су у томе видели покушај припадника других дисциплина да узурпирају њихову област. Домнарски истиче да је предмет

најчешћих полемика била концепција максимизације благостања, према којој се свака вредност у друштву може изразити кроз индивидуалну спремност за плаћање. Међутим, Познер се вешто носио са критиком и, према речима аутора, често модификовао или ублажавао своје ставове сходно томе. И сам је говорио о непостојању критике као о опасности да истраживач заврши у „рају за будале“. То вероватно објашњава зашто је био врло нетактичан у критици туђег рада. Провокативност и одсечност његових питања дискусанти су неретко схватили као арогантност или мањак поштовања.

После дванаест година академског рада, Познер је увидео да жели да оствари директнији утицај на развој права у пракси, због чега прихвата понуду Реганове администрације да постане судија. Међутим, никада није престао да пише чланке и књиге, будући да је судијска позиција била само место са кога се његов „академски“ глас могао даље чути. Његове одлуке и мишљења одражавају запажање да је „право, попут политике, уметност могућег која често подразумева несавршене компромисе“. Проналажење тих несавршених компромиса, према Познеровом мишљењу, захтева окретање прагматизму и тумачење права (прецедената) које је пре свега засновано на сврси норме коју је законодавац имао на уму и околностима конкретне случаја. Он је оштро критиковао језичко тумачење, истичући да су речи адекватан метод комуникације само ако саговорници подједнако добро разумеју сложен контекст одређене ситуације који је неопходан да се попуне празнине у експлицитној комуникацији. Будући да је овде реч о комуникацији између законодавца и оног који треба да примени право, јасно је да саговорници, ако ништа друго због временске дистанце, немају исто разумевање контекста. У свету у коме се околности стално усложњавају, право више не може да буде независно од осталих научних дисциплина. Место економске анализе у тумачењу права Домнарски најсликовитије представља путем Хендове формуле (*The Hand Formula*), коју је Познер силовито заговарао у различитим областима права. У случају одштетног права, у коме је она иницијално и настала, полази се од претпоставке да је сврха одштетног права спречавање наступања штете, а не накнада штете у корист оштећеног. Стога, ефикасна примена правила о накнади штете налаже да штетник надокнади штету само уколико је у околностима конкретне случаја за њега терет спречавања настанка штете био мањи од вредности штете која је наступила помножене вероватноћом да до ње дође. Ипак, како се из књиге сазнаје, Познерово строго окретање прагматизму у тумачењу права неретко га је довело у ситуацију да одлучи мимо прецедената, због чега би одлука била поништена или преиначена на вишој инстанци. Његова жеља да направи пробој у примени економске анализе у пракси судова најбоље се огледа у судским одлукама у којима се позива на сопствене

не одлуке без навођења ауторитета. Ипак, према изворима Домнарског, његов утицај на примену економске анализе у пракси судова остао је ограничен или макар мањи од његових претензија. С тим у вези, аутор детаљно анализира све одлуке Врховног суда у којима се изјаснио о Познеровим аргументима.

Познерова заокупљеност економским методима анализе превазилази правну проблематику. Он је једнако примењује на теме попут тероризма и безбедности, проституције, *AIDS*-а, старења и др. Интересовање за теме које апсолутно превазилазе сферу права је у вези са његовом улогом јавног интелектуалца. Иако сам није ни најмање зазирао од учешћа у јавним дебатама, чак и када су у питању веома контроверзне политичке теме (попут Клинтоновог импичмента), био је веома критичан према многим појединцима који су претендовали на ту улогу. Познер је указивао на опасност да појединци који су стекли одличну репутацију у одређеној професији, што им даје изванредан ауторитет у јавним дискусијама, али чије је опште образовање врло оскудно, имају одлучујући утицај на креирање политике. Та критика, међутим, није била нужно заснована на личном анимозитету већ, пре свега, на мањкавостима америчког образованог система из Познеровог угла. Главна идејна нит у неколико књига које је посветио реформи образовања јесте да специјализација доводи до кратковиде визије друштвених проблема. На истој линији аргументације, Познер је и оштар критичар федералног правосуђа у САД, укључујући рад Врховног суда. Очигледно није много марио за хијерархију када је за судије Врховног суда САД говорио да обесмишљавају креативну улогу судија у стварању права својим недовољним интересовањем за (не)правну науку и статистику, које је Познер сматрао основом доброг правничког расуђивања у савременом добу. Његови афинитети према статистици подстакли су га да се залаже за већу квантификацију квалитета судијског рада, тако што би, на пример, број цитата играо улогу у реизбору.

Помало несвакидашње за једну биографију, занимљиво је да Домнарски у неколико наврата приказује како Познер види сам себе. Посебно су упечатљива два описа. Када говори о свом карактеру, себе пореди са својом мачком. Обоје су „хладни, тајновити, враголасти, себични и помало сурови“. Када говори о томе како би себе волео да види, ставља се у улогу „прометејског интелектуалног хероја“. Док је сличност са мачком неспорна, макар у погледу „девет живота“ који су потребни да би се неко приближио његовом опусу, остаје на читаоцу ове биографије и Познерових дела да просуди о томе у којој мери је заиста успео да једном новом ватром осветли правничку професију.

Домнарски је у питком и речитом маниру умешно увео читаоца у Познеров лични и професионални живот. Ослобођена факто-

графске сувопарности, стилски посматрано, ова биографија одговара свим стандардима тог књижевног жанра. Нажалост, највиши стандарди нису достигнути у квалитету садржине. Критика се пре свега може упутити на рачун површног познавања Познерових књига и чланака. Понекад се чини да је аутор највећи део научне садржине прикупио из већ готових критика и рецензија уместо из оригиналних дела. У том смислу, ова књига више интригира у погледу наслова које треба касније потражити него што јасно износи Познерово виђење одређене проблематике или научни допринос. Када су бројне судске одлуке у питању, преглед је далеко богатији и обрађен много дубље, али се ту читалац из земаља континенталног правног система с времена на време суочава са потешкоћама у разумевању одређених правних института у САД. Ипак, ове критике треба узети са резервом јер се поставља питање у којој мери се од једне биографије уопште може очекивати потпунији сажетак Познеровог научног опуса, као и да ли је било начина да се судске одлуке прикажу са више детаља који би омогућили боље разумевање контекста. Неспорно је да ова књига покреће многа интересантна и релевантна питања за сваког ко размишља о унапређењу појединих правних професија или правосудног система у целини. Треба је прочитати без превеликих очекивања.